

Nr 198.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1944 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkterna 21 och 22 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 anvisa *dels* till Statens informationsstyrelse: Avlöningar ett förslagsanslag av 240 000 kronor, *dels ock* till Statens informationsstyrelse: Omkostnader ett förslagsanslag av 60 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 285, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 19 maj 1944, med återkallande av ovannämnda i statsverkspropositionen gjorda framställningar, föreslagit riksdagen att till Statens informationsstyrelse för nämnda budgetår anvisa *dels* till Avlöningar ett förslagsanslag av 210 000 kronor, *dels ock* till Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. A. Lindblom m. fl.* (I: 51) och den andra inom andra kammaren av herr *W. Svensson* i Ljungskile *m. fl.* (II: 102), vari hemställts, att riksdagen ville vid beviljandet av anslagen till informationsstyrelsen uttala, att styrelsen bör avvecklas under budgetåret 1944/45 samt att i samband därmed förslagsanslaget till avlöningar åt styrelsen måtte nedsättas till 120 000 kronor och förslagsanslaget till omkostnader åt densamma till 30 000 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *F. Ström* väckt motion (I: 80), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att, såsom ett led i nedskärningen av statens utgifter och enkannerligen kristidsorganens utgifter, sänka det i tredje huvudtiteln begärda anslaget till informationsstyrelsen med för posten Avlöningar kronor 100 000 till 140 000 kronor och för posten Omkostnader 30 000 kronor till 30 000 kronor i stället för respektive 240 000 kronor och 60 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *K. Ward* och *K. Bergström* väckt motion (II: 287), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av de i tredje huvudtiteln upptagna anslagen till statens informationsstyrelse måtte uttala, att åtgärder vidtagas, som göra det möjligt att senast vid utgången av budgetåret 1944/45 helt avveckla informationsstyrelsen och dess organisation.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna I: 80, II: 102 och II: 287.

Med hänsyn till den kritik, som från olika håll framförts mot informationsstyrelsen, anmodade departementschefen i februari 1944 styrelsens ordförande och chef, *professorn S. Tunberg*, att inkomma med yttrande rörande möjliga förändringar i styrelsens organisation.

Med anledning härav har Tunberg i en den 21 april 1944 dagtecknad skrivelse framlagt förslag till ändringar av informationsstyrelsens organisation och verksamhet i förenklande och avvecklande riktning.

I sin skrivelse förklarar sig professor Tunberg utgå från den bestämda förutsättningen, att vårt lands utrikespolitiska läge icke allvarligt försvåras utan tvärtom utvecklar sig, om ock långsamt, mot en stadigvarande förbättring och stabilisering. Endast med en dylik förutsättning kunde nämligen den ifrågasatta nya planeringen med tillräckliga skäl försvaras. Han utgår likaledes ifrån att han har berättigad anledning att i möjligaste mån bevaka den anställda personalens legitima intressen. Sitt uppdrag har han slutligen fattat så, att han äger angiva linjerna för en successiv avveckling, alltså åtminstone avseende de närmaste två budgetåren. Tunbergs nu framlagda förslag åsyftar de förändringar, som anses böra genomföras under loppet av budgetåret 1944/45.

Från de anförda utgångspunkterna har Tunberg framlagt vissa förslag till inskränkningar av styrelsens organisation och verksamhet. Dessa avse styrelsens ledning, de av styrelsen genom dess upplysningsavdelning utgivna pressöversikterna, dess allmänna avdelning samt vissa grenar av verksamheten inom sektionen för kulturell folkberedskap.

Efter att hava erinrat om sammansättningen av *styrelsens ledning* framhåller Tunberg, att denna under nu inträdda förhållanden torde kunna väsentligen reduceras. Sitt förslag härutinnan utvecklar han på följande sätt.

Ledningen överlämnas åt en styrelse, bestående av chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, en militär ledamot med suppleant och chefen för Tidningarnas Telegrambyrå, eventuellt även chefen för Radiotjänst och chefen för statens biografbyrå, den senare särskilt i egenskap av sakkunnig i filmfrågor. Att uppehålla befattningen såsom ordförande och chef torde för budgetåret förordnas chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, vilken härför bör tillerkännas ett tilläggsarvode av förslagsvis 3 000 kronor. Det sistnämnda arrangemanget synes så mycket lämpligare, som därigenom vinnes vad tidigare förgäves eftersträvats, nämligen gemensamt chefskap för informationsstyrelsen och utrikesdepartementets pressbyrå.

Styrelsens *sekretariat* bör enligt Tunbergs förslag efter hand i sig upptaga den allmänna avdelningen på så sätt, att för särskilda frågor (utländsk propaganda m. m.) tillsätts ett par sakkunniga, vilkas arvoden kunna begränsas till sammanlagt 3 000 à 4 000 kronor.

De i fråga om styrelsens ledning och sekretariatet föreslagna åtgärderna skulle enligt Tunberg inbringa en besparing på avlöningsanslaget av omkring 35 000 kronor, varav vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45 skulle kunna tagas i anspråk 30 000 kronor.

Administrativa avdelningen med registratorskontoret kan enligt Tunbergs uppfattning ej lämpligen undvaras utan bör kvarstå oförändrad.

Angående *upplysningsavdelningen* framhåller Tunberg, hurusom dess arbete är i huvudsak uppdelat på krisinformation och granskning. Beträffande krisinformationen framhåller han, att tidskriften »Från departement och nämnder» är en högst värdefull och mycket uppskattad publikation, vilken utan fråga bör bibehållas. Beträffande övrig krisinformation anför han, att en sammanhållande uppgift på området är synnerligen angelägen samt att själva verksamheten är förenad med obetydliga kostnader för styrelsen, enär nödiga medel i allmänhet tillskjutas från utomstående håll. Den enda mera avsevärda utgift, som åvilar styrelsen i denna del, utgjordes av resebidragen till deltagarna i informationsdagarna. Att indraga dessa anser sig emellertid Tunberg ej kunna förorda. Några ekonomiska förändringar på förevarande punkt vore därför ej önskvärda. Ett annat vore måhända förhållandet med granskningen och den del av krisinformationen, som byggde omedelbart därpå. Granskningen, som gäller svenska periodiska publikationer och resulterar dels i pressklipp, dels i pressöversikter, tillgodosåge bl. a. regeringen och administrationens behov av information rörande stämningen och opinionen i landet. I princip vore denna verksamhet i de flesta situationer outhärdlig, men det låte sig likväl tänkas, att den begränsades till pressklippen — och deras fördelning — och att sålunda pressöversiktterna avskaffades. För egen del anser Tunberg pressöversiktterna vara nyttiga och praktiska och hänvisar därvidlag till den förut omnämnda promemorian. Av denna framgår, att till pressöversiktternas mottagare riktats en rundfråga, huruvida de önskade behålla båda översiktterna eller endera eller ansåge, att dessa kunde upphöra. Svar hade ingått från ungefär hälften av mottagarna. Av dessa hade något mer än hälften förklarat sig önska bibehålla båda översiktterna och omkring en sjättedel endera av dessa. Enligt Tunbergs mening vore dock översiktterna onekligen förenade med ej ringa kostnader. Han föreslår därför deras indragande, så snart lämpligen ske kan. Därigenom skulle enligt Tunbergs beräkningar åstadkommas en besparing av omkring 30 000 kronor, varav 15 000 kronor på avlöningsanslaget och 15 000 kronor på omkostnadsanslaget. Av besparingen skulle omkring 20 000 kronor kunna tagas i anspråk vid beräkningarna för budgetåret 1944/45, varav hälften på vardera anslaget.

Vidkommande *rådgivnings- och dispensavdelningen* anför Tunberg, att den ständigt varit synnerligen ansträngd på grund av mångskiftande och ökande

uppgifter och att dess arbetsstyrka under rådande förhållanden ej kan nedbringas.

Allmänna avdelningen föreslås i sin helhet till avveckling. Den besparing, som därigenom skulle vinnas, vore tagen i beräkning vid de förut refererade förslagen med avseende på styrelsens ledning och sekretariatet.

De besparingar, som Tunberg föreslagit i fråga om de för informationsstyrelsen i årets statsverksproposition under tredje huvudtiteln äskade anslagen, uppgå alltså till sammanlagt 65 000 kronor, varav vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45 omedelbart skulle kunna tillgodoräknas 50 000 kronor, nämligen på avlöningsanslaget 40 000 kronor och på omkostnadsanslaget 10 000 kronor.

I fråga om *sektionen för kulturell folkberedskap*, vars anslag upptagas under åttonde huvudtiteln, anför Tunberg:

Den informationsstyrelsen tillhörande fristående sektionen för kulturell folkberedskap, den s. k. folkberedskapen, har från åttonde huvudtiteln åtnjutit ett reservationsanslag å 200 000 kronor. Detta anslag är disponerat på följande sätt: 1) kostnader för den centrala organisationen 94 750 kronor, 2) kostnader för ombudsorganisationen 24 000 kronor, 3) kursverksamhet 40 000 kronor, 4) framställning av kortfilmer 20 000 kronor, 5) övrig upplysningsverksamhet 21 250 kronor.

Folkberedskapen är i egentligaste mening en krisinstitution, avsedd att träda i funktion vid krig eller överhängande krigsfara. Den ombudsorganisation, som av folkberedskapen skapats, är en ovärderlig tillgång för regeringen i dess förbindelse med allmänheten, då de ordinarie upplysningsvägarna stoppats. Härav följer emellertid å andra sidan, att folkberedskapens uppgift just för ögonblicket är av mindre aktualitet. Dess arbete bör framför allt inriktas på ett bevarande av ombudsorganisationens funktionsduglighet men också i huvudsak begränsas därtill.

I anslutning härtill föreslår Tunberg, att folkberedskapens anslag till kursverksamhet, 40 000 kronor, och till framställning av kortfilmer, 20 000 kronor, indragas, varigenom vinnes en besparing av 60 000 kronor. Denna summa kan enligt Tunberg tagas i anspråk redan vid anslagsberäkningen för budgetåret 1944/45.

De av professor Tunberg för nästa budgetår föreslagna besparingarna uppgå alltså för informationsstyrelsen i dess helhet till sammanlagt 110 000 kronor.

Över ifrågakvarande förslag hava *informationsstyrelsens övriga ledamöter* vid sammanträde med styrelsen den 25 april 1944 avgivit personliga yttranden. Utskottet får härutinnan hänvisa till s. 10—14 i statsrådsprotokollet.

Pressnämnden har i avgivna yttranden anför, bland annat, att nämnden i stort sett kunde anse det förslag, som framlagts av informationsstyrelsens ordförande såsom en lämplig inledning till den avveckling av styrelsen, vilken förutsattes äga rum efter krigets slut. Den kunde emellertid ej biträda tanken, att chefen för utrikesdepartementets pressbyrå samtidigt skulle vara styrelsens chef. I samband med en omorganisation av informationsverksamheten syntes enligt pressnämndens mening, böra tagas under omprövning,

huruvida ett medlande organ mellan myndigheterna och pressen, sådant som nämnden utgör, fortfarande kan anses hava en uppgift att fylla.

Departementschefen har i ärendet anfört följande.

Flertalet av de uppgifter med avseende på statlig upplysningsverksamhet, som fullgöras av statens informationsstyrelse, torde komma att kvarstå, så länge kriget i Europa pågår. Händelseutvecklingen kan komma att medföra, att de i vissa avseenden växa i omfattning och betydelse. Ett nedläggande av styrelsens verksamhet bör därför icke för närvarande ifrågakomma. Å andra sidan synes det önskvärt att förbereda och underlätta den avveckling av informationsstyrelsen, som förutsättes äga rum, när utrikespolitiska förutsättningar därför föreligga, och att i detta syfte bortskära sådana verksamhetsgrenar, som icke äro nödvändiga på grund av alltjämt rådande utomordentliga förhållanden. Från dessa utgångspunkter kan jag i stort sett godkänna det förslag till begränsning av organisationen och verksamheten, som framlagts av informationsstyrelsens ordförande. I likhet med pressnämnden finner jag nämligen, att de nu ifrågasatta inskränkningarna kunna genomföras oberoende av frågan, huruvida Sveriges utrikespolitiska läge försvåras eller förbättras. De tillgodose enligt min mening önskemålet om enkelhet och sparsamhet i statsförvaltningen utan att ersätta kravet på nödvändig försvarsberedskap inom upplysningsverksamhetens område.

Av det sagda torde framgå, att jag icke anser mig kunna föreslå några mera genomgripande förändringar i informationsväsendets organisation. Jag vill således icke giva min anslutning till det av flera ledamöter i informationsstyrelsen förordade förslag att anknyta styrelsen till ett konsultativt statsråd eller till en statssekreterare i statsministerns kansli, som redan av fjol-årets riksdag avvisades; en dylik anordning synes mig nu desto mindre påkallad, sedan genom olika underhandsöverenskommelser styrelsens fortlöpande orientering rörande aktuella frågor av olika slag säkerställt. Vad beträffar den särskilt av pressnämnden framförda uppfattningen, att spörsmål rörande nyhetstjänsten i utrikespolitiska frågor böra handhas direkt av utrikesdepartementets pressbyrå, torde den i stort sett motsvaras av den ordning för ärendenas handläggning, som i praktiken tillämpas.

Om jag alltså i huvudsak kan ansluta mig till det av informationsstyrelsens ordförande avgivna förslaget, hyser jag likväl i ett hänseende en annan uppfattning än denne. I likhet med pressnämnden och flertalet av informationsstyrelsens ledamöter, chefen för utrikesdepartementets pressbyrå inbegripet, anser jag mig ej kunna förorda, att chefskapen för informationsstyrelsen och utrikesdepartementets pressbyrå, på sätt professor Tunberg föreslagit, förenas under nästinstundande budgetår. Såsom Tunberg själv understrukit, är förutsättningen för en dylik anordning, att vårt lands utrikespolitiska läge förbättras och att den genomföres som ett led i informationsstyrelsens blivande avveckling. Enligt min mening skulle också en dylik lösning av styrelsens chefsfråga, ehuru den kunde tänkas medföra vissa fördelar för det löpande arbetet, få karaktär av provisorium i högre grad än omständigheterna ännu medgiva. Även de skäl, som pressnämnden anfört mot förslaget om gemensamt chefskap för styrelsen och pressbyrån, synas mig vara beaktansvärda. Det är utan tvivel av stor vikt, att i spetsen för informationsstyrelsen står en ordförande och chef, som äger obestridd självständighet såväl gentemot andra myndigheter som gentemot pressen. Ordföranden bör på ett auktoritativt sätt företräda informationsstyrelsen och ägna särskild uppmärksamhet åt frågor av större betydelse. Däremot torde det vara av mindre vikt, att han deltagit i de rutinmässiga göromålen vid styrelsen. Det synes

därför vara tänkbart, att ordföranden ingriper väsentligen endast i frågor av principiell natur eller politisk räckvidd, under det att ledningen av det löpande arbetet uppdrages åt en kanslichef.

Med denna ändring är jag beredd att tillstyrka ordförandens förslag. Enligt en i enlighet därmed genomförd omorganisation skulle informationsstyrelsen alltså bestå av en ordförande och chef samt tre andra ledamöter, nämligen chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, en militär ledamot med suppleant samt verkställande direktören för Tidningarnas Telegrambyrå. Inom styrelsen skulle finnas, utöver ett gemensamt sekretariat, en administrativ avdelning, en upplysningsavdelning samt en rådgivnings- och dispensavdelning. Den allmänna avdelningen skulle alltså avskaffas. Om ordförandeposten icke anordnas såsom heltidstjänst, torde en kanslichefsbefattning böra inrättas. Detta senare behöver icke medföra ytterligare ökning av personalen, då en kanslichefstjänst torde kunna förenas med befattning såsom avdelningschef.

Den av mig förordade anordningen, enligt vilken en särskild ordförande bibehålles och eventuellt, en kanslichef tillsättes, måste givetvis medföra större avlöningskostnader för styrelsen än vad som förutses i den nuvarande ordförandens förslag. Genom vissa ytterligare besparingsåtgärder torde det likväl bli möjligt att för nästinstundande budgetår sänka avlöningskostnaderna med 30 000 kronor eller med endast 10 000 kronor mindre än det av ordföranden beräknade beloppet, 40 000 kronor. För avlöningar vid styrelsen under budgetåret 1944/45 skulle alltså erfordras ett från 240 000 till 210 000 kronor nedsatt belopp.

Vad beträffar styrelsens omkostnader har jag icke något att erinra mot ordförandens förslag. Jag förordar alltså, att pressöversikterna indragas och att med hänsyn därtill omkostnadsanslaget för budgetåret 1944/45 minskas från 60 000 till 50 000 kronor.

I samband med frågan om en omorganisation av informationsstyrelsens ledning har i enlighet med pressnämndens begäran företagits en omprövning av frågan, huruvida ett medlande organ mellan myndigheterna och pressen, sådant som pressnämnden utgör, fortfarande kan anses hava en uppgift att fylla. Jag har därvid funnit, att en sådan medverkan till upprätthållandet av förbindelserna mellan pressen och myndigheterna för att åstadkomma ett önskvärt samarbete dem emellan, som utgör pressnämndens huvuduppgift, varit av stort värde och alltjämt icke lämpligen kan undvaras. Den synes emellertid kunna, på sätt pressnämnden antytt, lämnas av ett begränsat antal till informationsstyrelsen knutna pressakkunniga. Dessa böra, efter beslut av informationsstyrelsens ordförande eller på framställning från de sakkunniga, kunna adjungeras med informationsstyrelsen för behandling av visst ärende. De sakkunniga böra vidare äga rätt att väcka förslag i varje fråga, som faller inom informationsstyrelsens verksamhetsområde, varvid torde få förutsättas, att de ägna särskild uppmärksamhet åt önskemålet om goda förbindelser mellan myndigheterna och pressen. Därigenom skulle de övertaga pressnämndens huvuduppgift. Om riksdagen intet har att erinra mot detta förslag, är det därför min avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om pressnämndens upphörande och om utseende av dylika pressakkunniga. Ersättning åt dessa, vilken synes böra utgå i form av dagarvode enligt i 1921 års kommittékungörelse fastställda grunder, torde, i likhet med kostnaderna för pressnämnden, få bestridas av det under tredje huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Vad slutligen beträffar den inom styrelsen upprättade sektionen för kultu-

rell folkberedskap erinrar jag om att årets riksdag redan realbehandlat frågan om anslag till sektionen, varvid kamrarna emellertid stannat i olika beslut beträffande anslaget storlek. Denna fråga kommer på hemställan av statsutskottet att bliva föremål för gemensam votering. Riksdagens beslut torde i vart fall komma att innebära, att anslagsmedlen för folkberedskapen komma att i förhållande till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag minskas med minst 50 000 kronor. Vidare erinrar jag om att vid årets riksdag icke har ifrågasatts någon ändring i sektionens verksamhet eller i den hittills tillämpade ordningen, enligt vilken Kungl. Maj:t äger besluta om dispositionen av ifrågavarande anslagsmedel. Vid sådant förhållande torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med det beslut, varigenom medel må komma att ställas till sektionens förfogande för nästa budgetår, taga under övertägande den begränsning av sektionens verksamhet, som nu föreslagits av professor Tunberg.

Av det sagda framgår, att enligt professor Tunbergs förslag de sammanlagda utgifterna för informationsstyrelsen, inbegripet folkberedskapen, skulle för nästinstundande budgetår sänkas med 110 000 kronor. Enligt den ståndpunkt, som jag i det föregående intagit, och med beaktande av den hittillsvarande riksdagsbehandlingen av frågan om anslag till sektionen för kulturell folkberedskap skulle minskningen av de sammanlagda riksstatsanslagen för nästa budgetår till informationsstyrelsens samtliga verksamhetsgrenar i förhållande till vad i statsverkspropositionen föreslagits komma att belöpa sig till minst 90 000 kronor, innebärande en sänkning från 440 000 kronor till högst 350 000 kronor.

Informationsstyrelsen har under de senaste åren varit i hög grad omstridd och frågan om dess fortsatta bestånd har upprepade gånger gjorts till föremål för särskild uppmärksamhet. Det har, bland annat, i de nu väckta motionerna ifrågasatts, huruvida styrelsen kunde anses numera hava en uppgift att fylla och om den icke därför borde helt avskaffas. Därest vissa av dess verksamhetsgrenar möjligen kunde anses behövliga, syntes dessa lämpligen kunna övertagas av andra redan befintliga ordinarie institutioner.

Utskottet.

Kungl. Maj:t har i nu föreliggande proposition föreslagit vissa inskränkningar av styrelsens organisation och verksamhet. Sålunda föreslås, att den allmänna avdelningen i sin helhet avvecklas och att pressöversikterna indragas. Vidare skulle pressnämnden ersättas med ett begränsat antal pressakunniga. Genom vissa ytterligare besparingsåtgärder, bland annat, i fråga om den s. k. folkberedskapen blir det möjligt att nedbringa kostnaderna för styrelsens verksamhet.

Utskottet, som anser sig vid nu nämnda förhållande kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition, vill dock framhålla, att, därest det skulle visa sig möjligt att redan under nästkommande budgetår vidtaga ytterligare åtgärder, som syfta till styrelsens avveckling, det enligt utskottets mening är önskvärt att så sker. Utskottet förmenar, att hinder icke torde föreligga för Kungl. Maj:t att träffa anstalter i sådan riktning.

Genom vad utskottet sålunda anfört torde de i ämnet väckta motionerna få anses besvarade.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må för budgetåret 1944/45 under tredje huvudtiteln anvisa

a) till *Statens informationsstyrelse: Avlöningar* ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

b) till *Statens informationsstyrelse: Omkostnader* ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

II. att motionerna I: 51 och II: 102 samt I: 80 ävensom II: 287 må anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 15 juni 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 197.
